

WORKING PAPER č. 30/2007

Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost polské a maďarské ekonomiky

Zuzana Hrdličková

Prosinec 2007

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801-4496

Vedoucí: prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Lipová 41a, 602 00 Brno,
e-mail: slany@econ.muni.cz, tel.: +420 549491111

VLIV SOCIÁLNÍ POLITIKY NA KONKURENCESCHOPNOST POLSKÉ A MAĎARSKÉ EKONOMIKY

Abstract:

The main goal of this paper is to answer the question whether the present definition of social policy in Poland and Hungary results in an increased competitive advantage of these two economies; that is the evaluation of the influence of social policy on extensive factor of economic growth – the volume of working force. The starting point for achieving this goal is the characterization of social policy on the basis of theoretic analysis of redistribution processes (through defining the social situations in which the state participates on redistribution of financial resources). These theoretical findings are further used for an analysis of redistribution flows on specific statistic data of the Poland and Hungary.

Abstrakt:

Cílem studie je odpovědět na otázku, zda současné vymezení sociální politiky v Polsku a Maďarsku a její praktická realizace vede ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomiky – tj. zhodnocení vlivu sociální politiky na extenzivní faktor hospodářského růstu – objem pracovní síly. Výhodiskem pro naplnění tohoto cíle je provedení charakteristiky sociální politiky na základě teoretické analýzy přerozdělovacích procesů (tj. definováním sociálních situací, u nichž se stát podílí na redistribuci finančních prostředků). Tyto teoretické poznatky jsou využity k provedení analýzy redistribučních toků na konkrétních statistických datech Polska a Maďarska.

Recenzoval:

prof. Ing. Antonín Slaný, CSc.

ÚVOD

Sociální politika je úzce svázána s ekonomickým vývojem. Každé ekonomické opatření má sociální dopady a zásahy do sociální sféry jsou zároveň spojeny s ekonomickými důsledky. Veřejné výdaje jsou úzce propojeny s ekonomickými zdroji. Štědrá sociální politika je nákladná a vyžaduje výkonnou ekonomiku, která jí tyto zdroje poskytne. Pro sociální politiku je výkonnost ekonomiky nezbytná, neboť ta směřuje k produkci zdrojů, které jsou základem financování opatření sociální politiky (Hrdličková, 2006).

Sociální politika by měla při správném nastavení vytvářet potřebné podmínky pro fungování ekonomiky a to nejen tím, že přispívá k sociálnímu smíru, ale i tím, že přispívá k efektivnímu využití dostupných výrobních faktorů a podporuje tvorbu nových. Opatření sociální politiky ve vztahu k objemu a využití výrobních faktorů (především výrobního faktoru práce) mohou mít jak pozitivní, tak i negativní dopady. V rámci pozitivních dopadů můžeme jmenovat především opatření aktivní politiky zaměstnanosti, zaměřené na podporu investic k vytvoření nových pracovních míst, tj. zvětšování objemu pracovní síly. Za negativní dopady sociální politiky můžeme považovat problém s ekonomickou efektivností vynakládaných prostředků na sociální výdaje. Tento fakt se promítá nejen do celkového objemu pracovní síly, ale částečně i do produktivity pracovních sil.

Cílem předložené studie je na základě vybraných důležitých charakteristik a vymezení polské a maďarské sociální politiky zhodnotit její vztah k dlouhodobému ekonomickému růstu. Zhodnocení provedeme prostřednictvím námi zvoleného mezičlánku ve vztahu k hospodářskému růstu, který u sociální politiky tvoří objem pracovní síly. První tři kapitoly poskytují základní informace nutné pro následné zhodnocení vztahu sociální politiky a konkurenceschopnosti polské a maďarské ekonomiky. V první kapitole jsou zhodnocena východiska současného pojetí sociální politiky obou zemí. Ze široké problematiky sociální politiky za účelem jejího zhodnocení ve vztahu k hospodářskému růstu považujeme za nejdůležitější provést charakteristiku přerozdělovacích procesů v Polsku a Maďarsku, jimiž se právě sociální politika státu realizuje, a které mohou být demotivující pro tržní subjekty. Důsledkem může být menší ochota pracovat, větší tendence odcházet za prací do jiných zemí s lepšími pracovními podmínkami a tedy v důsledku i menší objem pracovní síly a tím i nižší dlouhodobý hospodářský růst. Druhá kapitola se věnuje charakteristice polské a maďarské sociální politiky v teoretické rovině, zaměřené především na vývoj opatření s dopady na přerozdělovací procesy, přijatých v rámci sociální politiky ve sledovaných letech. Ve třetí kapitole je provedena analýza přerozdělovacích procesů v obou ekonomikách podle námi zvolených charakteristik na příslušných

statistických datech. Tato kapitola je v našem výzkumu stěžejní. Analýza je provedena v časovém období, za které bylo možné nalézt potřebné statistiky (rámcově od počátku 90. let do roku 2005). Na základě všech těchto informací je ve čtvrté kapitole provedeno autorovo vyhodnocení nastavení sociální politiky ve vztahu k již výše zmíněnému objemu pracovní síly v Polsku a Maďarsku, potažmo konkurenceschopnosti obou ekonomik (resp. dlouhodobého hospodářského růstu).

1. VÝCHODISKA SOUČASNÉHO POJETÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY

1.1. Polsko

V Polsku byl v roce 1927 zaveden jednotný fondový důchodový systém pro zaměstnance v úřednických profesích, jejichž penze se odvíjela od velikosti platu. V roce 1933 byl zaveden penzijní systém pro zaměstnance v dělnických profesích. Nárok na penzi vznikl v případě invalidity nebo dosažení 65 let a oba tyto důchodové systémy spravoval Úřad sociálního zabezpečení (ZUS).

Po druhé světové válce byl fondový systém průběžně nahrazován financovaným dávkově definovaným systémem a výplata penzijních dávek byla přesunuta do státního rozpočtu. V roce 1954 byl důchodový systém upraven tak, aby zvýhodňoval příslušníky profesí klíčových pro rozvoj socialistického hospodářství.

Po ukončení druhé světové války se Polsko stalo jedním ze satelitů Sovětského svazu, jímž bylo až do pádu železné opony v roce 1989. Byla zde zavedena CPE se všemi svými negativy, jako je nedostatečná alokace zdrojů, přidělový systém atd.

V letech 1950–1956 byl realizován šestiletý plán, který se snažil o industrializaci polského hospodářství. Tento pokus byl neúspěšný a zapříčinil problémy se zásobováním trhu spotřebním zbožím. Rovněž kolektivizace zemědělství, která se nepodařila, se v důsledku nepříznivého vývoje národního hospodářství v roce 1956 rozpadla a polští zemědělci přecházeli zpět na principy soukromého hospodaření. V letech 1966–1970 proběhl v Polsku pokus modernizovat průmysl, který se opět nezdařil a způsobil hospodářské problémy a sociální napětí. V 70. letech proběhla Polskem vlna stávek kvůli zhoršující se situaci obyvatel. Následující 80. léta byla ve znamení pokračující hospodářské krize a růstu zadlužení. V roce 1981 byla schválena první etapa ekonomické reformy, která si vytyčila za cíl zefektivnit polské hospodářství. Druhá etapa započala v roce 1987 a později vyústila do reformních kroků v 90. letech.

1.2. Maďarsko

V této části výzkumu je našim záměrem vzpomenout významné historické skutečnosti, které se nejvýrazněji promítají do současného pojetí a charakteru maďarské sociální politiky.

V březnu 1919 byl prezident hrabě Károly sesazen komunisty, kteří následně vyhlásili Maďarskou republiku rad v čele s Bélou Kunem. Nová vláda si kladla za úkol nejen znárodnění ekonomiky a pozemkovou reformu, ale i získání ztracených území. Ve všech těchto cílech byla částečně úspěšná.

V roce 1950 byl vytvořen systém penzijního zabezpečení, který pokrýval všechny skupiny obyvatel. V roce 1953 se hospodářství země ocitlo na pokraji zhroutilí a předsedou vlády se stal proreformní Imre Nagy. Jeho vládu můžeme rozdělit na dvě období. V prvním z nich bylo cílem zničit všechny přívržence reforem a nastolit stabilní autoritářský systém. Zhruba od půlky 60. let se z popudu Kádára začal režim reformovat.

V 80. letech byla provedena daňová reforma, která změnila socialistický systém zdanění s jednotnou sazbou daně z příjmu na progresivní zdanění příjmů. Maďarsko bylo prvním státem z tehdejšího východního bloku, kde byla zavedena daň z přidané hodnoty. V roce 1992 Maďarsko zavedlo progresivní daňovou sazbu se 3 pásmy, která byla v roce 2003 novelizována.

V Maďarsku bylo povinné zdravotní pojištění pro dělníky zavedeno v roce 1891 a od roku 1912 začal fungovat penzijní systém pro státní zaměstnance, financovaný ze státního rozpočtu. Tento systém v sobě zahrnoval i předchůdce dnešních rodičovských dávek. Roku 1929 bylo schváleno povinné pojištění zaměstnanců (starobní, invalidní a životní), a to pro pracující v úřednických i v dělnických profesích, ale do systému nebyli začleněni v zemědělci. Důchodový systém nebyl závislý na státním rozpočtu, protože fungoval na fondovém principu.

Po druhé světové válce byl stejně jako v Polsku fondový systém nahrazen průběžně financovaným dávkově definovaným penzijním systémem. O zaměstnance zemědělských družstev byl penzijní systém rozšířen až v roce 1961. Na přelomu 80. a 90. let bylo kvůli nepříznivému věkovému složení maďarské populace nuceno vedení komunistické strany přiznat nutnost zásadní reformy systému sociálního zabezpečení, která se uskutečnila až v období transformace ekonomiky.

V roce 1996 byl reformován sociální systém a bylo zavedeno testování příjmů pro přiznání sociálních dávek. Zavedený sociální systém se skládá z 5 částí:

- penzijní pojištění,
- rodinné dávky,
- zdravotní pojištění,
- podpora v nezaměstnanosti,
- sociální pomoc.

2. ANALÝZA VÝVOJE SOCIÁLNÍ POLITIKY V TEORETICKÉ ROVINĚ

2.1. Polsko a Maďarsko v letech 1989-2005

Při popisu vývoje sociální politiky v Polsku a Maďarsku a sociálního systému v teoretické rovině se soustředíme na změny týkající se systému sociálního zabezpečení. Principy fungování systému sociálního zabezpečení jsou důležité pro následné pochopení principů přerozdělovacích procesů.

K základním přerozdělovacím nástrojům patří nástroje sloužící k výběru prostředků, tj. daně a odvody, a nástroje sloužící k rozdělování prostředků, tj. systém sociálního zabezpečení, veřejné statky, služby a dotace poskytované ze státního rozpočtu včetně zdravotní péče. Pro pochopení systému sociálního zabezpečení je důležité analyzovat nejen přerozdělovací systém, ale i změny, ke kterým v námi sledovaném období došlo. Změny, ke kterým došlo ve sledovaném období jsou promítnuty do konkrétního vývoje přerozdělovacích procesů řešeného ve třetí kapitole.

I když považujeme redistributivní či sociální funkci daní za důležitou, v našem výzkumu analýzu daňového systému z důvodu rozsahu neprovádíme. Zaobíráme se především analýzou druhého nástroje, tj. přerozdělováním a odvodům. Daním věnujeme pouze zmínku v popisu hlavních změn daňové soustavy v rámci reformy provedené v roce 1999. V části věnované redistribučním tokům na statistických datech Polska a Maďarska daně zahrnuté jsou.

Tuto kapitolu členíme na charakteristiku tří vývojových období v Polsku a dvou období v Maďarsku, která je od sebe možno oddělit na základě událostí, které významně ovlivnily charakter sociální politiky.

2.2. Vývoj sociální politiky v Polsku v období 1989–prosinec 1999

Polsko na rozdíl od většiny svých sousedů z dob socialismu převzalo ohromný zahraniční dluh a vysokou inflaci, přerůstající koncem roku 1989 v hyperinflaci. Rovněž polská ekonomika byla narušena neúspěšnými ekonomickými reformami, které započaly v 50. letech a opakovaly se téměř každých 10 let.

V lednu 1990 byl uveden v život tzv. Balcerowiczův stabilizační balíček, nazývaný také jako šoková terapie. V rámci jeho reformy byly uvolněny ceny, zrušen přidělový systém, dále byly zrušeny individuální daňové úlevy a sníženy rozpočtové výdaje. Současně s tímto proběhla 50 % devalvace polského zlotého, jež byla vázána na poskytnutí zahraniční pomoci polské ekonomice.

Během transformace došlo ke krachu mnoha podniků, které nebyly v dobré kondici a nebyly schopny přežít v tržních podmínkách. Krachy těchto podniků působily velký tlak na růst nezaměstnanosti, kterou částečně kompenzoval nově vznikající soukromý sektor. Sociální politika se soustředila na řešení problémů souvisejících s vysokou nezaměstnaností. Proto byla zavedena opatření, která měla za účel zmírnit dopad vysoké nezaměstnanosti; byly vytvořeny dávky pro pomoc při dřívějším odchodu do důchodu, pomoc rodinám postiženým nezaměstnaností, pomoc rodinám s více dětmi. Byly přesunuty odpovědnosti za vyplácení dávek na místní samosprávy a byl změněn systém vyplácení dávek z netestovaných na testované. V této době byl penzijní systém považován za jakýsi absorbátor rostoucí nezaměstnanosti. V důsledku těchto okolností došlo k nárůstu sociálních výdajů ze státního rozpočtu.¹

Daňový systém byl podstatně změněn až v letech 1992–93. V roce 1992 byla zavedena daň z příjmu fyzických osob (DPFO) a daň z příjmu právnických osob (DPPO), v polovině roku 1993 pak daň z přidané hodnoty (DPH).

Obě daně z příjmu měly mezní sazbu 40 %, proto byly příjmy do státního rozpočtu už od samého počátku vysoké. DPFO byla podrobná, odečitatelná položka byla minimální, nejnižší sazba byla 20 % a téměř všechny příjmy (včetně sociálních dávek) dani podléhaly. Odklonem od rovné daně ve výši 20 % ze mzdy z doby před transformací k progresivní dani z příjmu byli lidé z nižších příjmových skupin ochráněni před poklesem čistého příjmu a celé břemeno nárůstu daní bylo uvaleno na vyšší příjmové skupiny. DPFO se tak stala pro polské občany snadno přijatelnou. Je rozdělena do tří sazeb (19 %, 30 %, 40 %).

V Polsku fungují dvě sociální pojišťovny, KRUS-Zemědělská sociální pojišťovna založená v roce 1990, a FUS-Fond sociálního zabezpečení. KRUS byl zřízen speciálně pro potřeby zemědělců za účelem obhospodařování příspěvkového fondu pro sociální pojištění, penzijního fondu, preventivního a rehabilitačního fondu a správního fondu. Jeho hlavním cílem je plně zabezpečit sociální zabezpečení pro zemědělce. FUS zajišťuje důchodové pojištění, penzijní pojištění, nemocenskou, pojištění v mateřství a pojištění proti úrazu a nemoci z povolání pro ostatní skupiny obyvatelstva.

Zaměstnavatel odvádí na sociálním pojištění státu 9,76 % z hrubé zaměstnancovy mzdy a zaměstnanec odvádí sociální pojištění ve výši 9,76 % ze své hrubé mzdy. Na zdravotním pojištění odvádí zaměstnavatel 8,25 % ze zaměstnancovy hrubé mzdy a zaměstnanec odvádí na zdravotním pojištění také 8,25 % ze své hrubé mzdy.

¹ Náklady na starobní penze vzrostly z 8 % HDP v roce 1989 na 15 % v roce 1992.

2.3. Vývoj sociální politiky v Polsku 1999–2003

V této etapě vývoje došlo ke změně systému důchodového zabezpečení a v daňové oblasti. Polská vláda postupně snižovala sazbu daně u právnických osob, a to z 34 % v roce 1999 na 27 % v roce 2003.

Důvodem, který vedl ke změně systémů důchodového zabezpečení, byla narůstající nerovnováha a demografické změny ve věkové struktuře obyvatelstva. Proto v roce 1999 došlo v Polsku k reformě systému důchodového zabezpečení, kdy byl nahrazen jednopilířový systém povinným dvoupilířovým systémem a nepovinným třetím pilířem. Autory této reformy byli Michal Rutkowski a Marek Gór, kteří se inspirovali myšlenkami švédské sociální politiky. Jejich reforma měla za cíl zavést různorodé a diverzifikované důchodové zabezpečení, které bude stabilizovat penzijní systém a zabezpečení proti chudobě. Počáteční deficit byl financován z privatizačních příjmů a státního rozpočtu.

- první pilíř je založen na pomyslném osobním účtu v příspěvkovém systému, kde se všechny jeho příspěvky zaznamenávají. V případě odchodu do důchodu se starobní důchod vypočte tak, že pomyslný nashromážděný kapitál se rozdělí podle délky očekávaného dožití v okamžiku odchodu do důchodu, což motivuje zdravé jedince, aby dobrovolně prodloužili svůj pracovní věk a získali vyšší důchod;
- druhý pilíř je inspirován argentinským systémem. 9 % celkového pojistného bude povinně investováno do penzijního fondu podle výběru pojištěné osoby;
- třetí pilíř je doplňkovou formou připojištění, obsahuje složky jako: životní pojistky, skupinové důchodové připojištění, podílové investiční fondy atd. Přístupy k úpravě třetího pilíře byly a jsou v Polsku inspirovány anglosaskou praxí. Zaměstnavatelé a zaměstnanci budou mít možnost zvolit některou z forem dobrovolného skupinového zabezpečení.

2.4. Současný stav sociální politiky v Polsku (od roku 2003 do 2006)

Na konci roku 2003 byl schválen program tzv. Hauserův plán na „Racionalizaci veřejných výdajů“, který byl realizován v letech 2004 až 2006. Tento plán měl čtyři pilíře: rychlý růst, spravedlivé rozdělování, výhodnou integraci a efektivní stát. Nicméně tento plán se nepodařilo v dostatečné míře realizovat. Bylo to způsobeno zejména neochotou podniknout hluboké reformy ve výdajové stránce státního rozpočtu Polska.

Tento plán měl za úkol jednak snížení výdajové stránky státního rozpočtu – zejména sociálních výdajů, dále úpravu v daňové oblasti, ale zabýval se i administrativní stránkou. V rámci této reformy byla ukončena automatická valorizační schémata, dále zrušeny některé

úcelové fondy a agentury financované ze státního rozpočtu. Rovněž tak byla snížena v roce 2004 DPPO na 19 %, u DPFO nebyly po celé námi sledované období prováděny žádné změny. Byl zaveden nový způsob financování zdravotní péče přes Národní fond zdraví. Plánované bylo rovněž zefektivnění v oblasti financování školství a vědy.

Pro náš výzkum je nejdůležitější provést charakteristiku reformy sociálního systému, detailní analýza trhu práce je předmětem jiného zkoumání.

2.5. Vývoj sociální politiky v Maďarsku v období 1989–prosinec 1999

Maďarsko z předcházejícího období převzalo dvojitý deficit státního rozpočtu a platební bilance, vysoký zahraniční dluh. Z těchto důvodů se Maďarsko na rozdíl od ostatních transformujících se ekonomik rozhodlo pro tzv. měkkou formu reformy. Vláda vydala v roce 1991 „balík“ reformních opatření, který však neobsahoval opatření stabilizační. Důsledkem provedených změn došlo v 1. polovině 90. let k hospodářskému poklesu, který trval až do roku 1994, kdy opět nastal hospodářský růst. Současně s tímto poklesem se zvedla inflace, nezaměstnanost a schodek státního rozpočtu.

Po volbách v roce 1995 došlo ke změně vlády, jenž našla dostatek odvahy k realizaci důležitých reform formou šokové terapie. Soubor opatření obsahoval devalvaci forintu, zavedení dovozních přírážek, snížení zaměstnanosti ve státní správě, zavedení školného a testování sociální potřeby pro příjem sociálních dávek.

Sociální systém byl výrazně reformován až v roce 1996. Maďarský sociální systém obsahuje 5 hlavních položek:

- penzijní pojištění,
- rodinné dávky,
- zdravotní pojištění,
- podporu v nezaměstnanosti,
- sociální pomoc.

Tlak na finance maďarského penzijního systému se v první polovině 90. let rychle zvyšoval. V roce 1993 byly uzákoněny dobrovolné penzijní fondy fungující na principu neziskových organizací, které však zhoršující se stav důchodového systému nezlepšily. V roce 1998 začala fungovat první etapa reformy důchodového systému. Jeho páteří se stal částečně zreformovaný dávkově definovaný systém (první pilíř), druhý pilíř je soukromý fondový, třetím pilířem je dobrovolné penzijní připojištění, uzákoněné již v roce 1993. Nový důchodový systém je financován dluhově.

System rodinných dávek sdružuje několik dávek vázaných k péči o dítě. Jsou to přídavky na dítě, mateřská podpora před a po narození dítěte, porodné. Přídavky na děti přestaly být vypláceny plošně a příjemci začali být testováni z hlediska potřeby.

Zdravotní pojištění bylo změno z daňově založeného systému na povinné pojištění, bylo odděleno penzijní a zdravotní pojištění ze sociálního pojištění. Stabilizační balíček zavedl v roce 1996 spoluúčast na zdravotní péči.

Na počátku 90. let se prudce zvyšovala nezaměstnanost, která tím vytvářela zvýšené nároky na finanční zabezpečení dávek v nezaměstnanosti. Proto v roce 1992 vláda přijala opatření, která měla za cíl snížit tyto výdaje. Byla snížena výše finanční dávky a doba, po kterou se poskytovala. Později již žádné změny v systému nebyly prováděny.

2.6. Současný stav sociální politiky v Maďarsku (od roku 1999 do 2006)

V období 1999 až 2005 nebyly v Maďarsku prováděny žádné změny v systému sociální politiky.

V říjnu 2005 maďarská vláda schválila reformu sociálního systému zacílenou na růst zaměstnanosti, sociální ochranu, zdanění, rovné příležitosti mužů a žen. V souvislosti se sociální politikou a sociální ochranou byly hlavními cíli přijatých reformních opatření následující oblasti :

- zaměstnanost
- rodinné dávky
- penze
- zdravotní péče
- vzdělání
- politika bydlení.

V oblasti zaměstnanosti byl zrušen zákon o podpoře v nezaměstnanosti z roku 1991 a od 1. listopadu vstoupil v platnost nový zákon, jenž měl za cíl a), usnadnit nezaměstnané osobě najít práci; b) zajistit, aby všechny skupiny nezaměstnaných dostávaly stejnou podporu. Podpora v nezaměstnanosti je vyplácena v případě, že nezaměstnaná osoba má odpracovaných 365 dní během posledních pěti let, což dříve nebylo sledováno.

V rodinných dávkách bylo přijato nové schéma, zahrnující čtyři dávky vůči původním pěti:

- rodinné přídavky,
- přídavky na dítě,
- podpora za péči o dítě v domácnosti,

- neregulární přídavek na dítě.

Velikost rodinných dávek se v novém systému téměř zdvojnásobila např. rodina s jedním dítětem dříve pobírala 5800 HUF a nově pobírá 11000 HUF.

V oblasti penzijního systému vláda přijala koncepci pětiletého plánu, zacíleného na zlepšení podmínek osob pobírajících velmi nízké vdovské důchody. Prvním krokem bylo zvýšení této penze z 50 % na 55 % příjmu zesnulé osoby.

V systému zdravotního pojištění byl změněn rozsah náhrady za péči o osobu blízkou, přičemž byl zrušen nárok pro osoby pobírající více než 30 % minimální mzdy.

3. ANALÝZA VÝVOJE SOCIÁLNÍ POLITIKY NA ZÁKLADĚ PŘEROZDĚLOVACÍCH PROCESŮ NA STATISTICKÝCH DATECH

K základním nástrojům přerozdělování patří nástroje sloužící k výběru prostředků, tj. daně v členění na daně přímé a nepřímé, odvody v podobě pojistného na zdravotní pojištění a sociální zabezpečení a nástroje sloužící k rozdělování prostředků, tj. systém sociálního zabezpečení (dávky sociálního pojištění, dávky státní sociální podpory, dávky sociální pomoci, daňové bonusy a zvýhodnění, podpora v nezaměstnanosti a sociální služby) a ostatní. Na rozdíl od daní z příjmů se odvody vztahují pouze na ekonomicky aktivní obyvatelstvo.²

Sledovat přerozdělovací procesy není snadnou záležitostí. V Polsku a Maďarsku tato problematika není popsána téměř vůbec; důvodem této situace je především nedostatek dat, která by k tomuto účelu posloužila. V této části výzkumu se budeme zabývat přerozdělovacími procesy v Polsku a v Maďarsku na příslušných statistických datech potřebných k tomuto výzkumu. Důchody domácností jsou v procesu přerozdělování sníženy o daně, dávky, poplatky a jiné odvody do státního rozpočtu a dalších fondů a zvýšeny o tzv. transferové platby. Ve snaze co nejlépe postihnout přerozdělovací procesy, v první části této kapitoly analyzujeme celkový proces přerozdělování pomocí vývoje složené daňové kvóty a vývoje sociálních transferů. Druhá část je věnována výsledkům těchto přerozdělovacích procesů, tzn. k jakým nerovnostem v rozložení daní (dávek) mezi jednotlivými příjmovými kategoriemi domácností dochází a následně, k jakému rozložení dochází v konečném rozdělení důchodů v důsledku těchto procesů (vyjádřeno pomocí Giniho koeficientu a Lorenzovy křivky).

3.1. Složená daňová kvóta Polska

Celkový rozsah přerozdělení je měřen tzv. složenou daňovou kvótou (tj. poměrem výnosu daní, cel a pojistného na zdravotní pojištění a sociální zabezpečení k HDP v běžných cenách).

² Speciální postavení mají odvody do fondu zdravotního pojištění, které jsou povinné pro všechny občany s trvalým pobytem v Polsku.

Tabulka č. 1: Složená daňová kvóta

rok	složená daňová kvóta
1993	30,8
1994	31,3
1995	31,9
1996	32,8
1997	32,9
1998	33,1
1999	34,1
2000	34,3
2001	33,9
2002	34,7
2003	35,1
2004	34,5
2005	34,1

Zdroj: OECD

Složená daňová kvóta v Polsku má ve sledovaném období rostoucí charakter, a to až do roku 2003, kdy došlo ke snížení DPPO na 19 % a pokračoval rychlý růst HDP po jeho zpomalení v letech 2001 a 2002. Rostoucí charakter daňové kvóty si vysvětlujeme tím, že se po celé sledované období neměnily sazby DPFO a sazby sociálního pojištění. Na růst daňové kvóty měl vliv hlavně vývoj výnosu daní, který rostl rychleji než HDP.

3.2. Složená daňová kvóta Maďarska

Tabulka č. 2: Složená daňová kvóta

rok	složená daňová kvóta
1993	46,5
1994	44,0
1995	42,4
1996	40,7
1997	39,0
1998	38,8
1999	39,1
2000	39,0
2001	39,0
2002	39,1
2003	39,0
2004	39,1
2005	39,2

Zdroj: OECD

Složená daňová kvóta v Maďarsku na začátku námi sledovaného období prudce klesá, a to až do roku 1998, kdy se její výše ustálila

a dále se neměnila. Tento rychlý pokles byl způsoben růstem HDP a vlivem zavedení nepřímých daní.

3.3. Sociální transfery v Polsku

O rozsahu přerozdělení vypovídá kromě složené daňové kvóty i vývoj mandatorních (povinných) výdajů - konkrétně sociálních transferů. Pro možné porovnání uvádíme tabulku v členění na všechny jednotlivé mandatorní výdaje vyplývající ze zákona. Komentář k tabulce je zaměřen především na vývoj pro naše účely nejpodstatnější části mandatorních výdajů, a to sociálních transferů.

Tabulka č. 3: Vývoj mandatorních výdajů

titul mandatorních výdajů	rozpočet rok 1995 skutečnost v mld. PLN	rozpočet rok 2004	přírůstek/úbytek 1995 až 2004 v mld. PLN	poměr 2004/1995	podíl na zákonných mandatorních výdajích celkem v roce 1995 (v %)	podíl na zákonných mandatorních výdajích celkem v roce 2004 (v %)
dávky důchodového pojištění (vč. ozbrojených složek)	32553,00	98940,00	66387,00	3,04	60,30	73,02
dávky nemocenského pojištění	2735,77	6076,34	3340,57	2,22	5,07	4,48
státní sociální podpora - VPS	2588,06	3905,78	1317,72	1,51	4,79	2,88
ostatní sociální dávky (bez rezervy)	373,45	599,40	225,95	1,61	0,69	0,44
podpora v nezaměstnanosti - pasivní	4011,56	7892,67	3881,11	1,97	7,43	5,82
celkem sociální transfery vč. ochrany zaměstnanců a mandatorních sociálních dotací	42261,84	117414,19	75152,35	2,78	78,28	86,65
platba státu do zdravotního pojištění - VPS	9930,20	15396,78	5466,58	1,55	18,39	11,36
výdaje na dluhovou službu	1654,54	2561,56	907,02	1,55	3,06	1,89
poplatky dluhové služby	38,60	57,40	18,80	1,49	0,07	0,04
transfery státním fondům	99,20	66,30	-32,90	0,67	0,18	0,05
zdravotní péče azylantům a cizincům	0,00	0,10	0,10	0,00	0,00	0,00
bezpečnost a ochrana zdraví při práci	3,30	5,20	1,90	1,58	0,01	0,00

mandatorní výdaje vyplývající ze zákona celkem	53987,68	135501,53	81513,85	2,51	100,00	100,00
--	----------	-----------	----------	------	--------	--------

Zdroj: OECD, EUROSTAT, GUS, vlastní výpočty

Podíl mandatorních výdajů na celkových výdajích státního rozpočtu vzrostl z 59,6 % v roce 1995 na 66,3 % v roce 2004, což je nárůst o 6,7 %. Tento nárůst byl způsoben zejména zvýšenou potřebou finančních prostředků na krytí deficitu penzijního systému, který prošel v roce 1999 reformou a v počátečním období vyžadoval zvýšené nároky na finance. Podíl výdajů na dávky důchodového zabezpečení z celkových mandatorních výdajů vzrostl z 60,3 % v roce 1995 na 73 % v roce 2004. Ostatní sociální transfery a mandatorní výdaje realizované v Polsku postupně snižovaly svoji váhu na celkových mandatorních výdajích. Jediné výdaje, které poklesly i v absolutní výši oproti roku 1995, byly transfery státním fondům, které reforma z roku 2003 omezila.

3.4. Sociální transfery v Maďarsku

Tabulka č. 4: Vývoj mandatorních výdajů

titul mandatorních výdajů	rozpočet rok 1995 skutečnost v mld. HUF	rozpočet rok 2004	přírůstek/úbytek 1995 až 2004 v mld. HUF	poměr 2004/1995	podíl na zákonných výdajích celkem v roce 1995 (v %)	podíl na zákonných výdajích celkem v roce 2004 (v %)
dávky důchodového pojištění (vč. ozbrojených složek)	43304,00	108790,00	65486,00	2,51	73,20	79,67
dávky nemocenského pojištění	1166,00	3 525,1	2359,08	3,02	1,97	2,58
státní sociální podpora - VPS	2558,81	8 152,0	5593,19	3,19	4,33	5,97
ostatní sociální dávky (bez rezervy)	373,45	334,30	-39,15	0,90	0,63	0,24
podpora v nezaměstnanosti - pasivní	4,01	10,00	5,99	2,49	0,01	0,01
celkem sociální transfery vč. ochrany zaměstnanců a mandatorních sociálních dotací	47406,27	120811,38	73405,11	2,55	80,13	88,47
platba státu do zdravotního pojištění - VPS	9930,20	12580,00	2649,80	1,27	16,79	9,21
výdaje na dluhovou službu	1654,54	298,00	-1356,54	0,18	2,80	0,22
poplatky dluhové služby	38,60	73,00	34,40	1,89	0,07	0,05
transfery státním fondům	127,20	2736,00	2608,80	21,51	0,22	2,00
zdravotní péče	0,00	4,00	4,00	0,00	0,00	0,00

azylantům a cizincům						
bezpečnost a ochrana zdraví při práci	3,30	52,00	48,70	15,76	0,01	0,04
celkem mandatorní výdaje vyplývající ze zákona	59160,11	136554,38	77394,27	2,31	100,00	100,00

Zdroj: OECD, EUROSTAT, KSH, vlastní výpočty

V Maďarsku klesl podíl mandatorních výdajů na celkových výdajích státního rozpočtu z 63 % v roce 1995 na 51,3 % v roce 2004. Co se týče váhy sociálních transferů na celkových mandatorních výdajích, tak jejich podíl se zvýšil z 80,13 % na 88,47 %. Hlavní podíl na tomto vývoji mají dávky důchodového pojištění, jež zvýšily svůj podíl na 79,68 % z původních 73,2 % v roce 1995. Hlavním důvodem pro takto vysoké výdaje je nedokončená penzijní reforma.

3.5. Procesy přerozdělování pomocí daňového systému v Polsku

Podobně jako při analýze slovenského přerozdělování jsme měli v úmyslu provést analýzu přerozdělování pomocí daňového a dávkového systému. Bohužel však tuto analýzu nejsme schopni provést z důvodu nedostupnosti potřebných statistických dat pro analýzu distribuce dávek. Polský statistický úřad provádí každoročně statistiku rodinných účtů, ale pouze v kvadrilovém členění, které je pro naše účely příliš hrubé měřítko. Cenzová šetření sice mají potřebnou strukturu, ale jsou taktéž nepoužitelná, protože z důvodu velkého časového odstavu nemají dostatečnou vypovídací hodnotu. Pro náš výpočet jsme proto použili data OSN, SB a OECD, která jsou založena na expertním odhadu GUS, ze kterých je možné odvodit ale pouze daňovou nerovnost, dávkovou nikoliv. Pro naše účely se nám povedlo získat data pro analýzu za roky 1994–2003, novější data nejsou dostupná v požadované struktuře.

Dostupná statistická data nám tedy umožnila pouze zpracovat rozložení daní v období 1994–2003 v kategoriích domácností řazených podle příjmů přepočtených na spotřební jednotku. Ta je vypočtena jako odmocnina počtu členů domácnosti. Uvedená zjištění jsou založena na metodice uplatněné ve studii OECD s určitým výpočtem spotřebních jednotek.

V tabulce č. 5 uvádíme výsledné rozložení daní v jednotlivých kvintilových kategoriích domácností (po 20 %). V tabulce jsou uvedeny podíly z celkového objemu daní, které připadají na každou kvintilovou skupinu domácností.

Tabulka č. 5: Distribuce daní (v %)

rok	kvintil				
	nejnižší	2	3	4	nejvyšší
1994	9,45	14,01	18,10	22,37	36,07
1995	8,96	13,35	17,34	22,15	38,20
1996	8,28	12,36	16,39	21,83	41,14
1997	7,78	12,31	16,40	22,03	41,48
1998	7,11	12,28	16,40	22,22	41,99
1999	7,86	11,18	16,54	22,39	42,03
2000	7,98	11,47	16,55	22,42	41,58
2001	7,98	12,13	16,63	22,51	40,75
2002	7,54	11,92	16,36	22,40	41,78
2003	7,70	12,23	16,64	22,31	41,12

Zdroj: GUS, SB, OECD, vlastní výpočet

Distribuce zaplacených daní mezi jednotlivými příjmovými skupinami se s výjimkou prvních tří let ve sledovaném období výrazně neměnila. Rozpětí mezi nejvyšším a nejnižším kvintilem se ihned na počátku 90. let zvýšilo a poté zůstávalo víceméně stejné. Nejvyšší kvintil od počátku námi sledovaného období zvyšoval svůj podíl, přičemž v roce 2006 překročil hodnotu 40 %, pod kterou v podstatě nesestoupil. Podíl čtvrtého kvintilu na distribuci daní po celou dobu osciloval mezi hodnotami 22,0 % až 22,5 %. První, druhý a třetí kvintil snížil svůj podíl na distribuci daní v prvních třech letech námi sledovaného období. Třetí kvintil z 18,1 % v roce 1994 na 16,4 % v roce 1996 a poté se jeho podíl na daních neměnil, druhý kvintil ze 14 % na 12,3 % a první kvintil z 9,4 % na 7,8 %. Popsaný vývoj distribuce daní si vysvětlujeme tím, že v roce 1993 byla provedena daňová reforma, která přešla od rovné daně k progresivnímu zdanění. Potom již v DPFO nebyly prováděny žádné úpravy.

3.6. Procesy přerozdělování pomocí daňového systému v Maďarsku

Analýzu přerozdělování pomocí daňového a dávkového systému. nejsme ani v Maďarsku schopni provést z důvodu nedostupnosti potřebných statistických dat pro analýzu distribuce dávek. Maďarský statistický úřad neprovádí každoroční statistiku rodinných účtů, kterou bychom mohli použít k zamýšlené analýze. Rovněž tak cenzová šetření jsou pro naše účely nepoužitelná. Pro konstrukci přerozdělování pomocí daní jsme proto opět použili data dostupná z databází OSN, SB a OECD, jež jsou založena na expertním odhadu KSH. Data pro výpočet přerozdělování pomocí dávek nejsou dostupná. Pro naši analýzu jsme použili získaná data za roky 1994–2003. Stejně

jako v případě Polska, tak ani pro Maďarsko novější data v požadované struktuře nejsou dostupná.

V tabulce č. 6 uvádíme výsledné rozložení daní v jednotlivých kvintilových kategoriích domácností (po 20 %) v období 1994–2003. V tabulce jsou uvedeny podíly z celkového objemu daní, které připadají na každou kvintilovou skupinu domácností .

Tabulka č. 6: Distribuce daní (v %)

rok	kvintil				
	nejnižší	2	3	4	nejvyšší
1994	9,64	13,71	17,12	21,39	38,14
1995	9,54	13,95	17,34	21,65	37,52
1996	9,54	14,02	17,79	21,83	36,82
1997	9,68	14,00	18,22	22,03	36,07
1998	9,77	14,13	18,56	22,43	35,11
1999	9,41	13,73	17,13	22,92	36,81
2000	9,38	13,85	17,43	22,62	36,72
2001	9,34	13,93	17,61	22,48	36,64
2002	9,32	13,89	17,68	22,60	36,51
2003	9,27	13,79	17,74	22,72	36,48

Zdroj: GUS, SB, OECD, vlastní výpočet

V Maďarsku se po celou sledovanou dobu nejnižší příjmové skupiny podílely na zaplacených daních necelými 10 % a postupně snižovaly svůj podíl z 9,6 % v roce 1994 až na 9,2 % v roce 2003. Obdobný vývoj sledujeme u nejvyšší příjmové skupiny, která snižuje svůj podíl na distribuci daní z 38,1% v roce 1993 na 36,5 % v roce 2003. V Maďarsku se zvýšil podíl na daních zaplacených 3. a 4. kvintilem, a proto tedy v Maďarsku nedochází k rozevírání nůžek mezi nejvyššími a nejnižšími příjmovými skupinami domácností. Důvod tohoto vývoje vidíme v tom, že se v Maďarsku v námi sledovaném období neprovedly žádné razantní změny v daňové oblasti. Tyto daňové změny byly provedeny již v přelomu 80. a 90. let. Z tohoto období však nejsou dostupná statistická data pro vyhodnocení vlivu těchto změn na distribuci daní.

3.7. Giniho koeficient v Polsku

Pro porovnání nerovností v rozdělení důchodů domácností je možné použít tzv. ukazatel Giniho koeficientu, který je vypočítán na základě Lorenzovy křivky, která graficky znázorňuje stupeň nerovnosti. Nerovnost v rozložení důchodů má svoje opodstatnění, které zobrazuje efektivitu vynakládané práce.

Pro výpočet jsme použili čistý peněžní příjem (po tzv. druhotném přerozdělení), který má nejlepší vypovídací schopnost o konečném

rozdělení důchodů po přerozdělovacích procesech. V naší analýze nám jde pouze o zachycení trendu vývoje nerovností v důchodech, protože k detailnějšímu popisu toho, co bylo hlavní příčinou daného vývoje, je potřeba připojit informace o změnách v distribuci mezd, a to již přesahuje rámec této části výzkumu.

Při kalkulaci Giniho koeficientu jsme se setkali se stejným problémem jako na Slovensku, a tím byl nedostatek dat, která by pokryla celé sledované období a měla dostatečnou vypovídací hodnotu. Dosud publikované hodnoty Giniho koeficientu se od sebe liší, což je pravděpodobně zapříčiněno rozdílnou datovou základnou při výpočtech.

Pro výpočet Giniho koeficientu do roku 2005 jsme stejně jako pro výpočet příjmové nerovnosti použili data OSN, GUS a SB. Jejich přepočtem jsme získali souvislou datovou řadu, která nám ukazuje vývoj Giniho koeficientu ve sledovaném období.

Tabulka č. 7: Vývoj Giniho koeficientu v letech 1994–2005

rok	Giniho koeficient	rok	Giniho koeficient
1994	0,304	2000	0,345
1995	0,282	2001	0,328
1996	0,286	2002	0,341
1997	0,289	2003	0,347
1998	0,319	2004	0,351
1999	0,318	2005	0,350

Zdroj: UNDP, GUS, SB, vlastní výpočet

Giniho koeficient v Polsku po počátečním poklesu v letech 1994–1996 rostl až do konce námi sledovaného období, tj. do roku 2005. Pokles v prvních letech čtyřech letech byl způsoben zavedením daňové reformy, která změnila daňový systém z rovné daně na proporcionální zdanění. Po tomto úvodním poklesu dochází od roku k růstu k nerovnosti, které si vysvětlujeme tím, že dochází k přirozenému rozevírání nůžek mezi vysokopříjmovými a nízkopříjmovými domácnostmi.

3.8. Giniho koeficient v Maďarsku

Při výpočtu Giniho koeficientu pro Maďarsko jsme se setkali se stejným problémem jako v Polsku a na Slovensku, a tím byl opět nedostatek dat, jež by pokryla celé sledované období a měla dostatečnou vypovídací hodnotu.

Tabulka č. 8: Vývoj Giniho koeficientu v letech 1994–2005

rok	Giniho koeficient	rok	Giniho koeficient
1994	0,3162	2000	0,2922
1995	0,3085	2001	0,2893
1996	0,3085	2002	0,2983
1997	0,2998	2003	0,2974
1998	0,2982	2004	0,2944
1999	0,2968	2005	0,2903

Zdroj: UNDP, GUS, SB, vlastní výpočet

Vývoj v Maďarsku je charakteristický mírně klesající hodnotou Giniho koeficientu, který se pohybuje okolo hodnoty 0,3. To, že se ve vývoji Giniho koeficientu Maďarska neobjevují žádné výkyvy, je způsobeno skutečností, že v případě maďarského daňového systému nerovnost v rozložení daní nereflakuje příjmovou nerovnost.

4. ZHODNOCENÍ POLSKÉ A MAĎARSKÉ SOCIÁLNÍ POLITIKY A JEJÍHO VLIVU NA KONKURENCESCHOPNOST TĚCHTO EKONOMIK

Rozsah zdanění příjmů do značné míry ovlivňuje charakter ekonomické aktivity právnických, resp. fyzických osob, tj. následně i objemu pracovní síly. Příliš vysoké zdanění brzdí ekonomický růst a ochotu investovat. Naopak nízké sazby lákají kapitál, který prostřednictvím vyplacených mezd zvyšuje životní úroveň obyvatelstva.

V ekonomické oblasti však při nadměrně vysoké míře redistribuce existuje jiné, hlavní nebezpečí, a to demotivace produktivních aktérů, resp. snížení nejen objemu pracovní síly, ale u pracujících i snížení produktivity práce. Tu vedle kvality pracovní síly (lidského kapitálu), kterou ovlivňuje mimo jiné kvalita vzdělávacího systému v dané zemi, považujeme za další z faktorů ovlivňující růst (v rámci sociální politiky). Jde o to, že při vysokém, příjmově příliš egalitářském zatížení se lidé mohou uchýlit buď k neformální ekonomice (tj. stát se nepodchytilnými pro výběr daní a příspěvků) nebo přesunout svůj kapitál do daňově výhodnějších oblastí (Hrdličková, 2006).

4.1. Polsko

Polská sociální politika je stejně jako u jiných zemí ovlivněna některými historickými událostmi. Zejména socialismus přinesl Polsku mnoho problémů. Několik po sobě neúspěšně provedených reforem v minulé éře zapříčinilo, kromě jiných problémů, i vysoké zahraniční zadlužení.

Vývoj daňové kvóty ukazuje, že změny, ke kterým došlo v důsledku transformace, neměly na její vývoj pozitivní vliv. Byla to až reforma provedená v roce 2003, která přinesla obrat k lepšímu a daňové zatížení začalo klesat.

Vazba vývoje daňové kvóty na objem pracovní síly v Polsku, kterou, jak již bylo v úvodu naznačeno, chápeme jako jeden z prostředků dosahování dlouhodobého růstu ekonomiky, se neprokázala. V Polsku totiž i přes stále se zvyšující daňové zatížení v letech 1993–2003 objem pracovních sil kolísal. Až v posledních dvou letech s poklesem daňového zatížení vzrostl i objem pracovní síly, což je ale příliš neprůkazné na to, abychom z tohoto vývoje mohli vyvodit nějaký relevantní závěr.

Vzhledem k tomu, že se v případě polské ekonomiky neprokázala souvislost mezi daňovým zatížením a objemem pracovní síly, zaměřujeme se v našem výzkumu spíše na snadnější identifikaci vazeb mezi přerozdělovacími procesy a počtem zaměstnaných osob.

Objem sociálních transferů se od roku 1995 do roku 2004 zvýšil o 70 000 mld. PLN. Vysoký počet nezaměstnaných a růst počtu sociálně potřebných osob nevytváří v případě polské ekonomiky tlak na vyšší potřebu výdajů na sociální zabezpečení ze státního rozpočtu. Hlavní příčinou zvýšení podílu sociálních transferů na celkových mandatorních výdajích byly penze. Podíl sociálních transferů na celkových výdajích státního rozpočtu v letech 1995-2004 výrazně vzrostl. Hlavní příčinou byla nutnost financovat penzijní reformu. Nárůst objemu sociálních transferů za desetileté období potvrzuje zvýšení jejich podílu na reálném HDP z téměř 42 261 mld. PLN v roce 1995 na 171 414 mld. PLN v roce 2004. Redistribuce může být ekonomicky efektivní a pro hospodářský růst přínosná pouze v případě, že náklady na sociální dávky jsou nižší, než cena, která by musela být zaplacená v případě vzniku sociálních konfliktů (Hrdličková, 2006). Nadměrné sociální výdaje mohou bránit zvyšování počtu zaměstnaných. Aby nepřevládly negativní dopady demotivačního efektu sociálních dávek, musí být tyto dávky výrazně nižší, než je minimální příjem. Nedodržení tohoto pravidla vede ke vzniku skupiny sociálně závislých bez motivace k získání prostředků vlastním úsilím nebo legální cestou.

V Polsku se v letech 1989–2003 nerovnost v rozložení daní mezi příjmovými skupinami výrazně neměnila. Výjimkou jsou první tři sledované roky, kdy se rozevřely nůžky v distribuci daní mezi nejvyšší příjmovou skupinou a ostatními kvintily. Příčinou tohoto zvýšení je zavedení daňové reformy v roce 1993. Dalším zajímavým obdobím je vývoj po roce 2003, tzn. po realizaci Hausnerova plánu. Vliv nerovnosti rozložení daní na objem pracovní síly nelze jednoznačně určit, jelikož distribuce daní se v Polsku téměř neměnila, ale objem pracovní síly po celé sledované období kolísal.

S výjimkou prvních tří sledovaných let hodnota Giniho koeficientu roste po celou sledovanou dobu. V roce 1995 klesl na 28,2 % z výchozí hodnoty 31,0 % a poté rostl až na hodnotu 35 % v roce 2005. Tyto hodnoty ukazují na ne příliš velkou a stále se snižující redistribuci, vedoucí k nižším nerovnostem v konečném rozdělení důchodů mezi jednotlivými příjmovými skupinami. Pokud by země dosahovala nízké hodnoty Giniho koeficientu, což by ukazovalo na vysoké přerozdělení a následně dosaženou rovnost v důchodech, mohl by tento jev mít destimulační efekt na zvyšování počtu zaměstnaných osob. Vazba mezi důchodovou nerovností v Polsku, která se snižuje, a zvýšením objemu zaměstnaných se prokázala pouze v první polovině sledovaného období, tj. v rozmezí let 1993 až 1998. V druhé polovině tato vazba neplatí.

Vztah mezi přerozdělovacími procesy a objemem pracovní síly se v případě polské ekonomiky neprokázal. Na objemu ekonomicky aktivního obyvatelstva se podílí celá řada dalších faktorů, např. demografické trendy, stárnutí populace, migrační politika atd. Země,

v nichž dochází k větší redistribuci zdrojů, mohou vydávat více peněz na vzdělání, zdraví, ekologii a bezpečnost, což se nakonec může projevit v růstu objemu pracovní síly a potažmo tedy i růstu ekonomickém.

4.2. Maďarsko

Z dob socialismu převzalo Maďarsko vysoké zadlužení, a proto přikročilo k implementaci měkké formy reforem. O něco později (v roce 1995) však přišla na řadu i šoková terapie a reforma sociálního systému. V roce 1998 byl poprvé reformován důchodový systém. Později se důchodový systém upravuje aktuálním požadavkům.

Daňová kvóta v Maďarsku klesala po celé námi sledované období z hodnoty 46,5 %. Uskutečněné reformy v Maďarsku měly pozitivní vliv na vývoj složené daňové kvóty. Vývoj maďarské složené daňové kvóty kopíruje vývoj objemu pracovní síly, avšak snížení složené daňové kvóty nenapomohlo k růstu objemu pracovních sil. Proto považujeme vazbu složené daňové kvóty a objemu pracovních sil za neprokazatelnou.

Objem sociálních transferů se od roku 1995 do roku 2004 zvýšil o 73 000 mld. HUF. Klesající počet nezaměstnaných nevytváří tlak na vyšší potřebu výdajů na sociální zabezpečení ze státního rozpočtu, avšak vzrostla náročnost dávek nemocenského pojištění a státní sociální podpory. Hlavní vliv na zvýšení podílu sociálních transferů na celkových mandatorních výdajích měly penze. V letech 1995–2004 vzrostl podíl sociálních transferů na celkových výdajích státního rozpočtu, jejichž hlavním důvodem byla nutnost financovat penzijní reformu.

V Maďarsku se v letech 1989–2003 nerovnost v rozložení daní mezi příjmovými skupinami mírně snižovala. V prvních pěti letech se snižoval poměr v distribuci daní mezi nejvyšší příjmovou skupinou a ostatními kvintily, potom se mírně zvyšoval. Příčinou změny ve vývoji nerovnosti v rozložení daní je zavedení daňové reformy v roce 1998. Dalším zajímavým obdobím by mohl být vývoj po roce 2005, tzn. po realizaci sociálních reforem. V Maďarsku se distribuce daní po celé období mírně snižovala a objem pracovních sil klesal. Proto můžeme prohlásit, že zde existuje vzájemná vazba.

Hodnota Giniho koeficientu v Maďarsku mírně klesá po celou sledovanou dobu s výjimkou prvních tří sledovaných let. V roce 1994 vzrostl na 31,6 % z výchozí hodnoty 29,4 % a poté klesal až na hodnotu 29 % v roce 2005. Tyto hodnoty ukazují na ne příliš velkou a stále snižující se redistribuci vedoucí k nižším nerovnostem v konečném rozdělení důchodů mezi jednotlivými příjmovými skupinami. Pokud by země dosahovala nízké hodnoty Giniho koeficientu, což by ukazovalo na vysoké přerozdělení a následně dosaženou rovnost v důchodech, mohl by tento jev mít destimulační

efekt na zvyšování počtu zaměstnaných osob. Vazba mezi důchodovou nerovností v Maďarsku, která se snižuje a zvýšením objemu zaměstnaných se neprokázala.

Vztah mezi přerozdělovacími procesy a objemem pracovní síly v Maďarsku se neprokázal.

ZÁVĚR

Cílem této části výzkumu bylo prostřednictvím důležitých charakteristik a vymezení polské a maďarské sociální politiky zhodnotit její vztah k ekonomickému růstu, resp. ke konkurenceschopnosti. Tento vztah jsme přesněji specifikovali na vztah sociální politiky a objemu pracovní síly (ekonomicky aktivního obyvatelstva) jako extenzivního faktoru růstu. Jako hlavní cestu (charakteristiku) k naplnění cíle jsme si zvolili v rámci širokého spektra sociální politiky analýzu přerozdělovacích procesů v Polsku a Maďarsku. Přerozdělovací procesy podle nás nejlépe vystihují sociální politiku jako jednotný celek a představují motivační faktor práce, která ovlivňuje především jednu část ekonomicky aktivních obyvatel, a to počet zaměstnaných. Přerozdělovací procesy jsme zkoumali jak po stránce organizace systému, který byl důsledkem transformace polské a maďarské ekonomiky ze socialistického státu na demokratickou republiku, tak po stránce praktického fungování systému přerozdělovacích toků na konkrétních statistických datech.

Na základě provedeného výzkumu jsme dospěli k těmto závěrům:

POLSKO

Na základě námi provedené analýzy vývoje daňové kvóty, sociálních transferů, rozložení daní mezi jednotlivými příjmovými skupinami a vývoje Giniho koeficientu můžeme konstatovat, že přerozdělovací procesy ve sledovaném období v Polsku nemají vliv na objem pracovní síly. Negativním jevem v Polsku je rostoucí daňová kvóta a růst mandatorních výdajů, které jako celek „pohltily“ 69,8 % výdajů státního rozpočtu za rok 2004 (z toho sociální transfery 60 %) (OECD, GUS, 2006). Na dalších datech jsme ukázali, že v Polsku nedochází k příliš vysoké míře přerozdělení, která se navíc stále snižuje, což nám dokazuje úroveň nerovnosti v důchodech vyjádřená pomocí Giniho koeficientu. Problémem však může být, že v důsledku nižší míry přerozdělení vzniká větší propast mezi nízkopříjmovými a vysokopříjmovými skupinami, což může vést k větší chudobě obyvatelstva.

MAĎARSKO

U Maďarska můžeme konstatovat, že přerozdělovací procesy ve sledovaném období nemají vliv na objem pracovní síly. Na dalších datech jsme ukázali, že v Maďarsku nedochází k vysoké míře přerozdělení, která se rovněž jako u Polska stále snižuje. K tomuto závěru jsem došli na základě vývoje Giniho koeficientu.

POUŽITÁ LITERATURA

Bokros, L. – Dethier, J. J. (1998): Public finance reform during the transition : the experience of Hungary. Worldbank [on-line] 12.5.2007, dostupný na: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/1998/11/17/000178830_98111703545548/Rendered/PDF/multi0page.pdf.

CENTRAL STATISTICAL OFFICE OF POLAND (2007): Regional data bank. GUS [on-line] 10.7.2007, dostupný na: http://www.stat.gov.pl/bdren/wybrane_cechy.nts.

EUROPEAN COMMISSION (2005): Statistical Annex of European Economy SPRING 2005. [on-line] 19.5.2007, dostupný na: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2005/statannex0105_en.pdf.

FILER, K. R. – HANOUSEK, J. (2001): Data Watch: Research Data from Transition Economies. [on-line] 10.12.2006, dostupný na <http://www.wdi.umich.edu/files/Publications/WorkingPapers/wp416.pdf>.

Förster, M. – d'Ercole, M. M. (2005): Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s. OECD [on-line] 6.12.2006, dostupný na <http://www.oecd.org/dataoecd/48/9/34483698.pdf>.

GARNER, T. I. – TERREL, K. (1997): Changes in Distribution and Welfare in transition Economies: Market vs. Policy in Czech Republic and Slovakia. Davidson institute [on-line] 16.12.2006, dostupný na <http://www.wdi.umich.edu/files/Publications/WorkingPapers/wp77.pdf>.

GOLINOWSKA, S. (2005): Social change and social policy during the transformation period. [on-line] 21.7.2007, dostupný na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/warchau/02925ú02.pdf>.

HRDLIČKOVÁ, Z. (2006): Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost ČR. Brno: CVKSČE MU, 2006. 34 s. WP č.8/2006. ISBN 1801-4496.

HUNGARIAN CENTRAL STATISTICAL OFFICE (2007): Long time series. KSH [on-line] 10.7.2007, dostupný na: http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,119919&_dad=portal&_schema=PORTAL.

MINISTRY OF ECONOMIC AFFAIRS AND LABOUR (2005): POLAND Macroeconomic performance in figures 1995-2004. [on-line] 10.5.2007, dostupný na: http://www.polcommerce.com/PDF_ZIP/Poland_figures.zip.

Newbery, D. M. (1995): Tax and benefit reform in Central and Eastern Europe. Center for Economic Policy Research: London.

Piętka, K. (2007): Social Protection in Poland. [on-line] 19.5.2007, dostupný na: <http://siteresources.worldbank.org/INTECONEVAL/Resources/PolandSocialPolicyReview.pdf>.

Potůček, M. (1999): Křižovatky české sociální reformy. Sociologické nakladatelství, Praha 1999.

POTŮČEK, M. – RADIČOVÁ, I. (1997): Two social policies out of one: The Czech and Slovak Example. [on-line] 10.12.2006, dostupný na http://martinpotucek.cz/download/two_social_policies.pdf.

Potůček, M. – Radičová, I. (1998): Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989. Sborník Karolinum, Praha 1998.

WORLD BANK (2007): PovcalNET. [on-line] 10.7.2007, dostupný na: <http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/jsp/index.jsp>.

WORLD BANK (2006): Social policy review: Hungary. [on-line] 11.7.2007, dostupný na: <http://siteresources.worldbank.org/INTECONEVAL/Resources/HungarySocialPolicyReview.pdf>.

WORLD BANK (2001): Hungary long-term poverty, Social protection, and the labor market. [on-line] 23.4.2007, dostupný na: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/06/01/00094946_01051904010041/Rendered/PDF/multi0page.pdf.

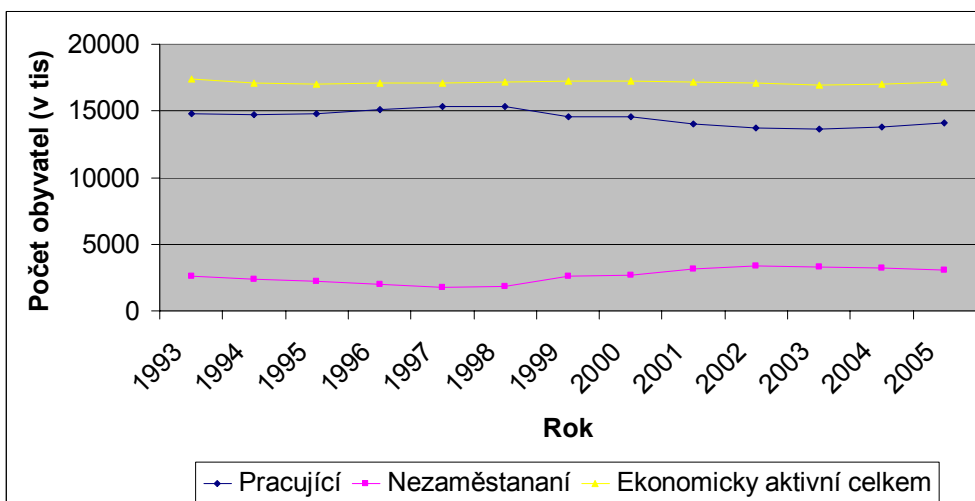
PŘÍLOHY

Tabulka č. 9: Objem pracovní síly v Polsku

rok	počet ekonomicky aktivních osob v tisících osob		
	celkem	pracující	nezaměstnaní
1993	17367	14772	2595
1994	17122	14747	2375
1995	17004	14771	2233
1996	17064	15103	1961
1997	17052	15315	1737
1998	17162	15335	1827
1999	17214	14573	2641
2000	17243	14540	2703
2001	17158	14043	3115
2002	17097	13722	3375
2003	16946	13617	3329
2004	17025	13795	3230
2005	17161	14116	3045

Zdroj: GUS

Graf č. 1: Objem pracovní síly v Polsku v letech 1993–2005

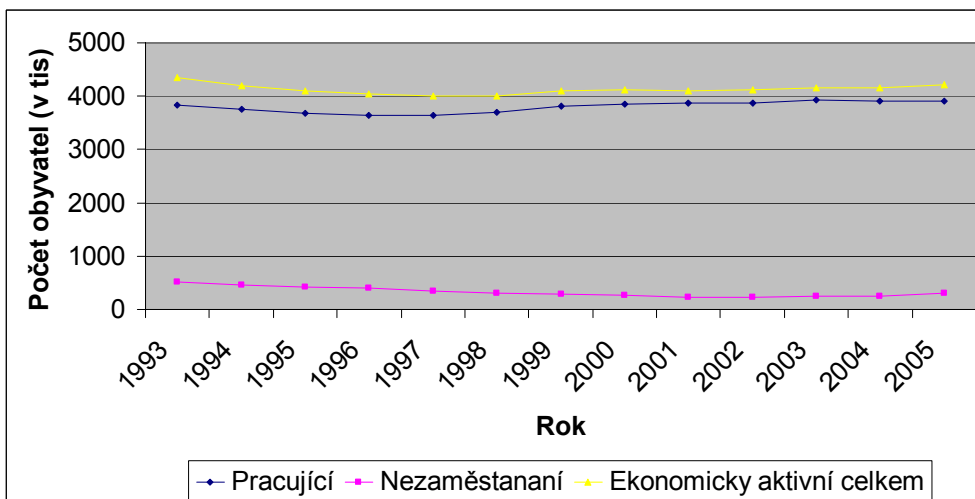
Zdroj: GUS

Tabulka č. 10: Objem pracovní síly v Maďarsku

rok	počet ekonomicky aktivních osob v tisících osob		
	celkem	pracující	nezaměstnaní
1993	4346	3827	519
1994	4203	3752	451
1995	4095	3678	417
1996	4048	3648	400
1997	3995	3646	349
1998	4011	3698	313
1999	4096	3811	285
2000	4120	3856	264
2001	4102	3868	234
2002	4110	3871	239
2003	4166	3922	244
2004	4153	3900	253
2005	4205	3901	304

Zdroj: KSH

Graf č. 2: Objem pracovní síly v Maďarsku v letech 1993 – 2005

Zdroj: KSH

V roce 2005 vyšlo:

WP č. 1/2005

Petr Chmelík: Vliv institucí přímé demokracie na hospodářskou politiku ve světle empirického výzkumu

WP č. 2/2005

Martin Kvizda – Jindřiška Šedová: Privatizace a akciové společnosti – k některým institucionálním aspektům konkurenceschopnosti české ekonomiky

WP č. 3/2005

Jaroslav Rektourek: Přístup k inovacím v České republice. Současný stav a možné směry zlepšení.

WP č. 4/2005

Milan Víturka – Vladimír Žitek – Petr Tonev: Regionální předpoklady rozvoje inovací

WP č. 5/2005

Veronika Bachanová: Analýza kvality regulace České republiky

WP č. 6/2005

Hana Zbořilová – Libor Židek: Washingtonský konsenzus v české ekonomické praxi 90. let

WP č. 7/2005

Osvald Vašíček and Karel Musil: The Czech Economy with Inflation Targeting Represented by DSGE Model: Analysis of Behaviour

WP č. 8/2005

Zdeněk Tomeš: Je stárnutí populace výzvou pro hospodářskou politiku?

WP č. 9/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová: Společenská odpovědnost podniků

WP č. 10/2005

Ladislav Blažek – Alena Klapalová: Vztahy podniku se zákazníkem

WP č. 11/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová – Ladislav Šiška: Metodická východiska zkoumání a řízení inovační výkonnosti podniku

WP č. 12/2005

Ladislav Blažek – Radomír Kučera: Vztahy podniku k vlastníkům

WP č. 13/2005

Eva Kubátová: Analýza dodavatelských vztahů v kontextu inovací

WP č. 14/2005

Ladislav Šiška: Možnosti měření a řízení efektivnosti a úspěšnosti podniku

V roce 2006 vyšlo:

WP č. 1/2006

Tomáš Otáhal: Je úplatkářství dobrá cesta k efektivnějšímu vymáhání práva?

WP č. 2/2006

Pavel Breinek: Vybrané institucionální aspekty ekonomické výkonnosti

WP č. 3/2006

Jindřich Marval: Daňová kvóta v ČR

WP č. 4/2006

Zdeněk Tomeš – Daniel Němec: Demografický vývoj ČR 1990–2005

WP č. 5/2006

Michal Beneš: Konkurenceschopnost a konkurenční výhoda

WP č. 6/2006

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v ČR v období 1990-2005

WP č. 7/2006

Petr Musil: Tendence na českém trhu práce v období transformace

WP č. 8/2006

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 9/2006

Pavína Balcarová – Michal Beneš: Metodologie měření a hodnocení makroekonomické konkurenceschopnosti

WP č. 10/2006

Miroslav Hloušek: Czech Business Cycle Stylized Facts

WP č. 11/2006

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost České republiky

WP č. 12/2006

Martin Chromec: Dlouhodobé efekty monetární politiky: může ČNB ovlivnit ekonomický růst?

WP č. 13/2006

Tomáš Paleta: Strukturální změny české ekonomiky ve světle privatizace a podpory malého a středního podnikání

WP č. 14/2006

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v ČR v období transformace

WP č. 15/2006

Jan Jonáš: Ekonomická svoboda a konkurenční schopnost české ekonomiky

WP č. 16/2006

Michal Tvrdoň: Regulace trhu práce v ČR

WP č. 17/2006

Martina Vašendová: Pohyb kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 18/2006

Ondřej Moravec: Hospodářská soutěž a její vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 19/2006

Milan Víturka – Viktorie Klímová: Globálně orientované hodnocení konkurenční pozice krajů České republiky

WP č. 20/2006

Monika Jandová: Vývoj komoditních, teritoriálních a institucionálních aspektů zahraničního obchodu ČR

WP č. 21/2006

Vladimír Žítek – Josef Kunc – Petr Tonev: Vybrané indikátory regionální konkurenceschopnosti a jejich vývoj

WP č. 22/2006

Aleš Franc: Hlavní tendence ve vývoji pracovních migrací v České republice

WP č. 23/2006

Osvald Vašíček – Karel Musil: Behavior of the Czech Economy: New Open Economy Macroeconomics DSGE Model

WP č. 24/2006

Jaroslav Rektourek: Zapojení vysokých škol do přípravy a realizace strategických dokumentů regionů – podmínka rozvoje inovačních aktivit

WP č. 25/2006

Ladislav Šiška: Analýza finanční úspěšnosti tuzemských podniků

WP č. 26/2006

Daniel Němec: Demografický vývoj SR 1990–2005

V roce 2007 vyšlo:

WP č. 1/2007

Nada Voráčová: Maďarská fiskální politika a hospodářský růst

WP č. 2/2007

Martin Chromec: Monetární politika a její dopad na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 3/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost slovenské ekonomiky

WP č. 4/2007

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 5/2007

Daniel Němec: Komparace demografického vývoje Maďarska a Polska v období transformace

WP č. 6/2007

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v Maďarsku v období 1990–2006

WP č. 7/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost polské ekonomiky

WP č. 8/2007

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v SR v období transformace

WP č. 9/2007

Jitka Doležalová: Rozvoj demokracie v Polsku a jeho vliv na výkonnost hospodářství

WP č. 10/2007

Monika Jandová: Zahraniční obchod Slovenské republiky 1993–2006

WP č. 11/2007

Milan Viturka: Inovační profily regionů

WP č. 12/2007

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v Polsku a ve Slovenské republice v období 1990–2006

WP č. 13/2007

Jitka Doležalová: Demokracie a její vliv na výkonnost maďarského hospodářství

WP č. 14/2007

Tomáš Paleta: Strukturální politika Slovenské republiky 1990–2005

WP č. 15/2007

Naďa Voráčová: Hospodrsk růst na Slovensku a v Polsku: jaký vliv měla fiskální politika?

WP č. 16/2007

Monika Jandová: Komparace zahraničního obchodu Maďarska a Polska (1990–2006)

WP č. 17/2007

Miroslav Hloušek: Growth Accounting for Visegrad States: Dual Approach

WP č. 18/2007

Jaromír Tonner – Osvald Vašíček: Odhad časov proměnných parametrů v modelech české ekonomiky

WP č. 19/2007

Jiří Polansk – Osvald Vašíček: Economic Development of Visegrad Countries: Macroeconomic DSGE Models

WP č. 20/2007

Petr Musil: Trh práce a konkurenceschopnost maďarsk ekonomiky v období transformace

WP č. 21/2007

Petr Musil: Trh práce a konkurenceschopnost polsk ekonomiky v období transformace

WP č. 22/2007

Petr Musil: Trh výrobních faktorů a konkurenceschopnost v SR v období transformace

WP č. 23/2007

Tomáš Otáhal: Teorie korupce: Kteoru pouit?

WP č. 24/2007

Vladimír Žítek – Viktorie Klmov: Podprn infrastruktura inovačního podnikání v regionech ČR

WP č. 25/2007

Tomáš Paleta: Strukturální politika Polska a Maďarska 1990–2005

WP č. 26/2007

Jan apek: Nejistota vybraných makroekonomických dat zem Visegrádu

WP č. 27/2007

Jan Jonáš: Finann zprostředkovatel a jejich vliv na hospodrsk růst v ČR

WP č. 28/2007

Jan Jonáš: Finann zprostředkovatel a jejich vliv na hospodrsk růst Polska a Slovenska

WP č. 29/2007

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost slovenské ekonomiky

WP č. 30/2007

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost polské a maďarské ekonomiky